

А.А. Матвієнко

ЛИСТ М.І. ДРАГОМИРОВА
ДО В.Б. АНТОНОВИЧА

У відділі рукописів Національної бібліотеки НАН України ім. В.І. Вернадського зберігаються кілька листів видатного представника військової думки другої половини XIX ст. генерала Михайла Драгомирова до відомого українського історика Володимира Антоновича.

Народився М. Драгомиров 9 листопада 1830 р. * у невеликому хуторі поблизу м. Конопот Сумської обл. Початкову освіту одержав у Конопотському повітовому училищі **. Військову освіту розпочав у Дворянському полку ***. Після кількох років стройової служби вступив до Петербурзької військової академії Генерального штабу, яку скінчив у 1856 р. із золотою медаллю. Ім'я М. Драгомирова було занесено на мармурову дошку як одного з видатних випускників академії. Звідси починається його багатогранна діяльність як воєначальника, вченого, педагога, письменника, адміністратора.

Учасник багатьох походів, славетний герой російсько-турецької війни 1877—1878 рр., професор, потім начальник військової академії Генерального штабу, командуючий військами Київської військової округи, нарешті, Київський, Подільський та Волинський генерал-губернатор, на посаді якого він немало зробив для розвитку просвіти та культури в Україні, — ось неповний перелік його діяльності.

Ім'я Драгомирова було широко відоме не тільки в Росії, а й за кордоном. Його військові твори перекладалися на іноземні мови і користувалися великою популярністю в Західній Європі.

За значний внесок у розвиток воєнної науки протягом понад 50 років М. Драгомирова було обрано почесним членом ряду наукових інститутів в Росії та за кордоном, зокре-

ма почесним членом Московського та Київського університетів, почесним членом Михайлівської артилерійської академії та почесним віце-президентом військової академії Генерального штабу в Петербурзі, почесним членом шведсько-норвезької військової академії у Стокгольмі. В 1902 р. за сприяння в спорудженні Київського політехнічного інституту М. Драгомирову було оголошено подяку царя.

На честь героїчної участі в російсько-турецькій війні генерала було обрано почесним громадянином м. Систово (тепер Свиштов, Болгарія).

М.І. Драгомиров, з його могутнім розумом, інтелектом, здібністю до аналітичного розкриття явища (до речі, досить дефіцитних якостей у військовій науці тих часів) не міг не цікавитися історією і її підрозділом — археологією.

На той час розкопки, збирання матеріалів, вивчення археологічних пам'яток частенько проводилися за ініціативою окремих дослідників чи меценатів. Тому не дивно, що багато матеріалів залишилось у приватних осіб і не набирало розголосу в науковому світі. Про це свідчить лист за 1873 р., надісланий М.І. Драгомировим до вже відомого на той час ученого-археолога, історика, етнографа В.Б. Антоновича. Генерал Драгомиров, щойно отримавши призначення командувача 14-ю піхотною дивізією, оглядав і приймав один із підрозділів, розташований у Херсоні.

У військових колах М.І. Драгомиров, крім всього іншого, користувався авторитетом і як людина, що добре розуміється на загальній історії взагалі та історії України зокрема. «Один из моих знакомых... обратился ко мне за разъяснениями...», — читаємо в одному з листів. І далі з його відповіді бачимо, яким авторитетом користувався В. Антонович: «Если Вы ему уз не развяжете, то и никто не развяжет», — читаємо в другому листі за 1886 рік. М.І. Драгомиров в цей час був на посаді начальника академії Генерального штабу у Петербурзі.

З листа, зокрема, бачимо, що М.І. Драгомиров також цікавився історією козаччини, хоча наукових розвідок і не залишив.

* Дати подаються за старим стилем.

** Повітове училище — початкова школа підвищеного типу в повітових та губернських містах.

*** Дворянський полк — військово-учбовий заклад у Петербурзі, що існував по 1855 рік.

Листи характеризують М.І. Драгомирова як допитливого вишукувача історичних матеріалів і довідок, наполегливого збирача для їх вивчення. На цьому ґрунті і перепліталися інтереси військового і археолога, що потім переросли в дружбу. Дружні стосунки з такими людьми, як В. Антонович, П. Житецький, В. Науменко та ін., спричинили численні звинувачення М.І. Драгомирова перед урядом в українофільстві. На що він відповідав: «Народився я в серці Малоросії — Чернігівському Конотопі, — тому не може раптом з мене вийти якийсь там тамбовець, могильовець чи калужанин і, звісно, не бердичевець — кожному своє».

У 1899 р. М.І. Драгомиров сприяв успішній підготовці і проведенню XI Всеросійського ар-

хеологічного з'їзду в Києві, урочисте відкриття якого відбулося 1 серпня в актовому залі університету св. Володимира. До делегатів з'їзду Драгомиров звернувся з вітальною промовою.

Археологія тривалий час привертала увагу М.І. Драгомирова. Не маючи часу і можливості брати безпосередню участь у розкопках чи займатися науковою діяльністю, він уважно стежив за її успіхами та невдачами, а в силу своїх можливостей уже як генерал-губернатор сприяв проведенню археологічних з'їздів, нарад, в одержанні дозволу на розкопки та ін.

Отже, наводимо зміст одного з листів М. Драгомирова до В. Антоновича. Подається за сучасним правописом.

5 июня 1873 Херсон *

Владимиру Бонифатьевичу и со всем домом низкий поклон. Ждали мы Вас, ждали, да и ждать перестали; а теперь уже и осталось немного — всего 20 дней, ибо 25 уезжаем в Кишинева.

Если, паче чаяния, наверхнетесь в Херсон без меня, рекомендую обратиться от меня к Авксентию Павловичу Чиркову, д[ом] Бурхановского, против агентства Общ[ества] Парох[одства] и Торговли. Он старый офицер Корпуса Топографов, следовательно, знает карту; изъездил Екатеринославскую и Херсонскую губернии, значит и местность знает; занимается археологиею.

Он того мнения, что Новороссийские курганы все похоронные; но что лет 300, 400 тому назад по ним уже прошли и основательно прошли, т. е. раскапывали. Он говорит, что все курганы с конической ямой внутри положительно были раскопаны и систематически, т. е. сначала снимали верхушку кургана, а затем от краев верхушки копали вниз коническую яму. При этом трудно было конечно не напасть, если что было в кургане. Земля вывозилась и складывалась тут же, так что в плане курган принимает такую форму: аа — земля, вынутая из кургана.

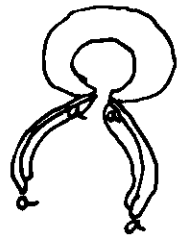
Это вводило в заблуждение некоторых, думавших, будто это укрепления.

Он думает, что сторожевых курганов в этом крае нет. У казацких лагерей говорили, что есть городище, примыкающее к северному краю деревни; но он его считает не казацким, а доисторическим. От казаков же говорит там ничего не осталось.

А затем прощайте. Скоро ли Ваша диссертация?

Саську поклонитесь.

*Глубокоуважающий Вас
М. ДРАГОМИРОВ*

* Зберігається в Національній бібліотеці НАН України (відділ рукописів, III-66907).